

Marphyttan

Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition N:o 125.

1

N:o 125.

STATENS NATURVÅRDSVERK		
Län	Kategori	Löpnr
00	01	0008
Naturresursavdelningen Naturvårdsregistret		

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående åtgärder till skyddande af naturminnesmärken å kronans mark samt afsättande af vissa nationalparker; gifven Stockholms slott den 17 mars 1909.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva:

att ifråga om å kronans mark befintligt område eller naturföremål, som är af särskildt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, Kungl. Maj:t må äga att, för så vidt kronans rätt angår, lämna tillstånd till detsammas fridlysning enligt hvad om fridlysning af naturminnesmärken kan varda stadgadt; dock att värdefullare område eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas; samt

att, utan hinder af hvad i allmänhet finnes stadgadt rörande förvaltningen af kronan tillhörig mark, de myndigheter, som därmed äga befattning, må, när sådant utan afsevärd uppföring eller olägenhet för kronan finnes kunna äga rum, tillåta, att område eller föremål, som är att anse såsom naturminnesmärke, tillsvidare lämnas orubbadt eller genom lämpligt förbehåll vid arrendeupplåtelse undandrages arrendatorns förfogande;

dels ock, under förutsättning att det i nådig proposition af denna dag Riksdagen förelagda förslaget till lag om nationalparker varder af Riksdagen i hufvudsak antaget, besluta:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 1 Saml. 1 Afd. 86 Häft.

1

att från nu gällande förvaltningsregler må undantagas och såsom nationalparker afsättas följande områden, med rätt för Kungl. Maj:t att i behöfliga fall bestämma de närmare gränserna, nämligen:

1. ett område af omkring femton kvadratmil å oafvittrad mark innefattande Stora Sjöfallet;

2. ett område af omkring nitton kvadratmil å oafvittrad mark innefattande Sarjekfjällen;

3. ett område af Abiskodalens nedre del utgörande omkring 5,000 hektar;

4. ett med urskog bevuxet område af lämplig omfattning inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Tarendö revir;

5. ett omkring 200 hektar stort område med löfängsnatur å statens mark söder om fjället Peljekaisse i Arjepluogs revir;

6. den staten tillhöriga delen af Sonfjället i Härjedalens revir eller lämplig del däraf;

7. ett med urskog bevuxet område om högst 20 hektar å Hamra kronopark i Västra Hälsinglands revir;

8. den till indragna kronofogdebostället Väringsö i Länna socken af Stockholms län hörande holmen Ängsön;

9. ett område af lämplig omfattning å Kilsbergens sluttning på Garphytte kronopark i Askersunds revir; och

10. lämpliga delar af Gottska Sandön;

att ifrågavarande områden icke vidare skola för kronans räkning tillgodogöras utan förvaltas i syfte, att desamma såsom profstycken på ursprunglig eller märklig natur måtte åt framtiden bevaras i hufvudsak orubbade; samt

att Kungl. Maj:t må äga att ifråga om dessa nationalparker förvaltning meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

STATENS NATURVÅRDSVERK		
Län	Kategori	Löpnr
00	01	0008
Naturresursavdelningen Naturvårdsregistret		

Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition N:o 125.

*Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17
mars 1909.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE.
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
MALM.

Departementschefen statsrådet Alfred Petersson anförde i underdånighet:

»I skrifvelse den 13 maj 1904 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för att bereda skydd för vårt lands natur och naturminnesmärken, och yttrade Riksdagen därvid, bland annat, att då staten på de mest skilda ställen i vårt land ägde större eller mindre besittningar, kunde, enligt Riksdagens mening, här och där en plats, där sällsynta djur eller växter trifdes, ett egendomligt skogsbestånd, ett vattenfall, någon säregen geologisk bildning o. s. v. fridlysas för åverkan, så att

nu angifna afseenden. I och med det, att ett kronan tillhörigt område enligt Riksdagens beslut afsatts till nationalpark, skulle på grund af lagens innehåll vara klart, hvad beträffande nationalparken skulle gälla såväl i förvaltnings- som fridlysningsafseende.

Af skäl, som anförts vid föredragningen af det omarbetade förslaget till lag angående nationalparker har vid omarbetningen lagens räckvidd betydligt begränsats. Förslaget inskränker sig numera till att stadga allenast hvad ett områdes afsättande till nationalpark innebär i *fridlysningsafseende*, samt medger Kungl. Maj:t att i reglemente för hvarje särskild nationalpark föreskrifva de undantag från fridlysningsbestämmelserna, som visa sig erforderliga för att kunna i ofvan antydda riktningar ändamålsenligt förvalta parken. Hvad områdes afsättande till nationalpark innebär i *förvaltningsafseende* är genom lagen lämnadt oafgjordt.

Om Eders Kungl. Maj:t, såsom jag nu går att hemställa, täcktes föreslå Riksdagen, att vissa områden må till nationalparker afsättas, måste af ofvan antydd anledning i sammanhang därmed begäras, att Riksdagen må medgifva, att dessa områden undantagas från nu gällande förvaltningsregler och icke vidare skola för kronans räkning tillgodos göras utan förvaltas i syfte, att desamma såsom profstycken på ursprunglig eller märklig natur må åt framtiden bevaras i hufvudsak orubbade, samt att Kungl. Maj:t må äga att ifråga om förvaltningen meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga.

Jag öfvergår nu till frågan, hvilka särskilda områden i första rummet böra ifrågakomma att afsättas till nationalparker. I detta afseende hafva de sakkunnige föreslagit åtskilliga platser i skilda delar af landet. Beträffande dessa hafva de sakkunnige till en början anført, hurusom de för egen del visserligen icke haft tillfälle att genom besök å de särskilda ifrågasatta platserna öfvertyga sig om deras naturbeskaffenhet och lämplighet till nationalparker. Men åtskillig utredning föreläge genom de af vetenskapsakademien och domänstyrelsen i frågan afgifna utlåtanden samt de upplysningar, som till akademien och domänstyrelsen afgifvits af åtskilliga Ortsmyndigheter. De sakkunniges uppgift hade tillsvidare i denna del af ämnet varit att sammanställa de uppgifter, som sålunda lämnats, och de hade i åtskilliga fall funnit det kunna anses ådagalagdt, såväl att de föreslagna platserna vore väl förtjänta att skyddas som ock att detta kunde ske utan någon

b) Förslag
å särskilda
områden.

torpet afskäras all mark, som från naturskyddssynpunkt ansåges böra tillhöra nationalparken.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län har tillstyrkt de sakkunniges förslag, och kammarkollegium samt domänstyrelsen hafva däremot icke funnit något att erinra.

Område i Kilsbergens sluttning å Garphytte kronopark i Örebro län.

T. f. domänintendenten Fr. Bäckström, anförde i skrifvels till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, jämte det han framhöll, hurusom öfverallt i Örebro län kulturen ginge fram med allt för stor hänsynslöshet gent emot naturen, bl. a. följande:

»Angeläget är ock, att ett område å länets kalkformation i s. k. Kilsbergens sluttning bevaras vid den herrliga träd-, busk- och örtvegetation, som där af naturen förekommer innan odling, röjning för beten, likgiltighet och plundring beröfvat det dess egendomliga fägring och rikedom. Alltmera försvinna i dessa trakter de leende ängs- och betesmarker, där esk, alm, ek, oxel, rönn, apel, fågelbär, björk och al växa som öfverbestånd, med underväxt af våra vackraste buskarter, vinbär, benved, try, hagtorn, nypon, berberis, snöbollar, hassel m. fl. under det att marken är klädd om våren i den ljufvaste skrud af blåsippor och vårlök, prunkande i öga och sinne smekande nationalfärger, och senare på året allehanda kalkformationens flora tillhörande praktfullt färgade aklejoj, ståtliga klockor, papilionaceer, orchideer m. fl. All denna fagra rikedom skulle kunna på ett tiotal tunnland framtgent bevaras, om de skyddades för planlös huggning, betning och odlares välmänta röjning för betets förbättrande. — — — — En sådan nationalpark skulle kunna beredas på ägor till det af staten inköpta komplexet Garphyttan, om än naturen behöfver någon hjälp genom plantering.»

Jämväl öfverjägmästaren i Bergslagsdistriktet Uno Vallmo berörde i skrifvelse till nämnda kommitté ifrågavarande plats och anförde bl. a.:

»Å sluttningen till de ett par mil väster om staden Örebro belägna s. k. Kilsbergen förefinnes en rik vegetation med egenartad flora, och torde därstädes vara på sin plats att få en skyddad nationalpark till stånd, hvilket i så fall möjligen kunde ske därigenom att cirka 10—20 hektar för sådant ändamål afsattes å den på bergssluttningarne i fråga befintliga Garphytte kronopark.»

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté upptog området bland dem, hvilkas afsättande till nationalparker borde ifrågakomma. Domänstyrelsen hemställde, att området måtte göras till föremål för närmare undersökning på stället för utrönande af dess lämplighet för ändamålet och dess eventuella begränsning.

De sakkunnige föreslogo i anledning af hvad sålunda förekommit, att såsom nationalpark måtte afsättas ett område på Garphytte kronopark å Kilsbergens sluttning af högst 20 hektar.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län har i sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag anført följande. Det föreslagna området torde vara ur många hänseenden synnerligen lämpligt att afsättas till nationalpark. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funne dock, att storleken af det föreslagna området, 10 å 20 hektar, vore alltför obetydlig för att det stora syfte, som afsåges med anläggningar af nationalparker, skulle kunna vinnas. Vål kunde å ett dylikt mindre område en där befintlig flora skyddas och äfven utveckla sig och bevaras till sin naturliga beskaffenhet, men något särskildt djurlif kunde ej tänkas få sin tillvaro inom så trånga gränser. Då emellertid ifrågavarande område blifvit upptaget bland dem, hvilkas afsättande till nationalparker borde ifrågakomma, samt en park å Kilsbergens södra sluttning utan tvifvel skulle blifva synnerligen lämplig, ville Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet hemställa, att undersökning gjordes, huruvida ej området kunde utvidgas så, att en verklig nationalpark kunde uppkomma till gagn för det allmänna och till trefnad för länets invånare. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ville äfven erinra, att det område, som i betänkandet åsyftades, låge på de forna strandterrasser, som funnes å Kilsbergens sluttning mot söder och icke på den siluriska formationens kalkstensgrund. Jorden där vore emellertid kraftig till följd af kalk från urbergets kalklager och som trakten vore skyddad mot nordavinden blefve växtlighetsförhållandena helt annorlunda rika än på andra ställen af Kilsbergen. Ifrågasättas kunde därför, huruvida det ej äfven ur denna synpunkt vore lämpligt, att berörda område utsträcktes jämväl till bredvidliggande trakter, där ej samma ovanligt gynnsamma naturförhållanden vore rådande. Man skulle därigenom få en klarare bild af växt- och det lägre djurlifvets förändringar till följd af markens olika beskaffenhet i den blifvande nationalparken.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva i anledning af hvad som sålunda yttrats af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmärkt, att det torde vara lämpligt att Eders Kungl. Maj:ts rätt att bestämma de närmare gränserna för den sålunda ifrågasatta parken icke måtte inskränkas till den af de sakkunnige föreslagna arealen utan finge utsträckas på sätt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande antydt.